



ปทัสสถานทางสังคมกับการกำกับดูแล จากกฎหมายสู่กฎแห่งกรรม

จากกฎหมายสู่แรงกดดันทางสังคม

เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2545 คณะรัฐมนตรีมีมติให้จัดตั้ง “คณะกรรมการบริษัทภิบาลแห่งชาติ” ขึ้นโดยมีอำนาจหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบาย มาตรการ ระบบ และวิธีการดำเนินการเพื่อยกระดับของบรรษัทภิบาลให้สูงขึ้น เวลาล่วงเลยผ่านมา 7 ปีเต็มแล้ว การกำกับดูแลโดยภาพรวมในประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง ชาวคราวล่าสุดสำนักงาน ก.ล.ต. เห็นควรให้แต่ละบริษัทจดทะเบียนกำหนดรูปแบบรายงานการมีส่วนได้เสียที่กรรมการและผู้บริหารต้องรายงาน ทั้งนี้เพื่อจะได้ระมัดระวังการทำรายการกับบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2552 สังเกตว่าที่ผ่านมามาตรการหลายอย่างเป็นการปรับปรุงกฎหมายและหลักเกณฑ์การกำกับดูแลกิจการที่ดีของบริษัทจดทะเบียนเป็นส่วนใหญ่ คำถามที่ตามมาคือ กฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่ออกมาบังคับใช้เหล่านี้มีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผลมากน้อยเพียงไร

รายงานผลสำรวจการกำกับดูแลกิจการบริษัทจดทะเบียนปีล่าสุด ที่ IOD (Thai Institute of Directors) สำรวจข้อมูลบริษัทจดทะเบียน 448 บริษัทในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และตลาดหลัก ทรัพย์เอ็ม เอ ไอ (MAI) พบว่าปี 2551 ในภาพรวมบริษัทจดทะเบียนไทยมีพัฒนาการด้านการกำกับดูแลกิจการที่ดีขึ้น โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นเป็นร้อยละ 75 เปรียบเทียบกับร้อยละ 71 ในปี 2549 ประเด็นที่มีการพัฒนาดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดได้แก่เรื่องสิทธิของ

ผู้ถือหุ้น และการเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส จุดเด่นของประเทศไทยโดยรวมแล้วมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในหลายด้านอาทิเช่น มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยกรรมการที่ไม่เป็นผู้บริหารมากกว่า 2 ใน 3 ของคณะกรรมการ มีกรรมการอิสระมากกว่า 1 ใน 3 ของคณะกรรมการ มีการขออนุมัติค่าตอบแทนกรรมการจากผู้ถือหุ้นเป็นประจำทุกปีเป็นต้น ส่วนคะแนนในหมวดการคำนึงถึงบทบาทของผู้มีส่วนได้เสีย และความรับผิดชอบของคณะกรรมการยังคงมีช่วงห่างของคะแนนสูงสุด-ต่ำสุดค่อนข้างมาก ทำให้มีคะแนนเฉลี่ยไม่ดีเท่าที่ควร

จากผลการศึกษาตามรายงานข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าผลจากความพยายามในการผลักดันการกำกับดูแลกิจการที่ดีโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระยะที่ผ่านมา อย่างน้อยทำให้บริษัทจดทะเบียนไทยตระหนักถึงความสำคัญของการกำกับดูแลกิจการที่ดี และได้มีการปฏิบัติเทียบเท่ากับมาตรฐานสากลไปแล้วในหลายเรื่อง อย่างไรก็ตามการพัฒนาการกำกับดูแลกิจการเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินต่อเนื่อง โดยควรมุ่งเน้นต่อไปยังประเด็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ซึ่งบริษัทจดทะเบียนยังได้คะแนนเฉลี่ยที่ต่ำอยู่คือระดับ 57% ตัวเลขนี้สอดคล้องกับผลการประเมินบริษัทในกลุ่มของบริษัทจดทะเบียน (บจ.) ไทยล่าสุดโดยธนาคารโลกพบว่าประเทศไทยยังมีจุดอ่อนใน 2 เรื่อง คือ 1. การบังคับใช้กฎหมาย และ 2. บทบาทของคณะกรรมการ บจ. โดยคะแนนจากการสำรวจปรากฏว่าการบังคับใช้กฎหมายของไทยได้คะแนน 4.0 ต่ำกว่าประเทศสิงคโปร์ ฮังการี อินเดีย มาเลเซีย และได้เห็นที่ได้คะแนนประเมิน 5.6, 5.8, 5.6, 4.9 และ 4.9 ตามลำดับ ส่วนการประเมินด้านบทบาทคณะกรรมการ บจ. ประเทศไทยได้คะแนน 3.5 ต่ำกว่าสิงคโปร์ ฮังการี อินเดีย เกาหลี และมาเลเซียที่ได้คะแนน 5.7, 5.4, 4.3, 3.9 และ 3.8 ตามลำดับ

การบังคับใช้กฎหมายเป็นการดำเนินการทั้งก่อนเกิดและหลังเกิดเหตุการณ์ กล่าวคือ 1. ก่อนเกิดเหตุการณ์ ต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์วิธีปฏิบัติไว้ล่วงหน้าเพื่ออุดหนุนให้ข้อบกพร่องเกิดขึ้นในแต่ละจุด การออกกฎหมายที่ดี

ควรมีลักษณะเชิงรุกคือล้อมคอกก่อนวัวหาย ไม่ใช่ลักษณะตั้งรับคือวัวหายแล้วค่อยมาล้อมคอก 2. หลังเกิดเหตุการณ์ กฎหมายหลักเกณฑ์ต้องกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนผู้กระทำผิดที่จริงจังสร้างแรงจูงใจให้ผู้ถือหุ้น เพื่อให้เป็นที่หลบจำไม่กระทำผิดซ้ำและอีกทั้งเป็นการป้องปรามสำหรับผู้ที่จะกระทำการในอนาคต การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์ต้องดำเนินการอย่างจริงจังและมีเครื่องมือที่หลากหลายพอ นอกเหนือจากกระบวนการทางกฎหมายแล้ว ยังต้องเปิดโอกาสให้ผู้ลงทุนฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายกับบริษัทได้โดยไม่ต้องรอผลการไต่สวน นอกจากนี้ยังควรมีการยึดทรัพย์ในคดีผิดฐานใช้ข้อมูลภายในในการซื้อขายเพื่อนำทรัพย์สินของนักลงทุนคืนให้กับนักลงทุน รวมทั้งให้ผู้สอบบัญชีเป็นต้นแรกในการชี้เบาะแสการกระทำผิดของบริษัทจดทะเบียนด้วย

เมื่อกล่าวถึงการกำกับดูแลในส่วนภาคธุรกิจแล้ว จำเป็นต้องพาดพิงกล่าวถึงธรรมาภิบาลในภาครัฐประกอบ ในเรื่องนี้มีทั้งข้อดีและข้อไม่ดี สถาบันที่รักษาความเสี่ยงทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Political and Economic Risk Consultancy-PERC) เผยแพร่รายงานสำรวจประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการพลเรือนใน 12 ชาติเอเชียเหนือและใต้ โดยสำรวจความเห็นชาวต่างชาติ 1,274 คนที่เข้าไปทำธุรกิจในแต่ละชาติ พบว่าข้าราชการพลเรือนสิงคโปร์ รั้งอันดับ 1 ทำงานมีประสิทธิภาพมากที่สุด อันดับ 2 เป็นข้าราชการฮ่องกง ด้านข้าราชการของไทยครองอันดับ 3 ส่วนข้าราชการอินเดียรั้งอันดับท้ายสุด ชาวแรกนี้ถือว่าน่ายินดีสำหรับประเทศ แต่ทว่าล่าสุดเมื่อ 8 เมษายน 2552 สถาบันที่ปรึกษาด้านความเสี่ยงทางการเมืองและเศรษฐกิจสถาบันเดียวกันนี้ได้เผยแพร่รายงานประจำปี 2552 เกี่ยวกับการจัดอันดับการคอร์รัปชันในภูมิภาคเอเชีย 14 ประเทศ รวมถึงออสเตรเลียและสหรัฐอเมริกา โดยการสำรวจความเห็นผู้บริหารชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในภูมิภาคดังกล่าว 1,700 คน พบว่าประเทศไทยติดอันดับ 2 ในเอเชีย ในฐานะที่เป็นประเทศที่มีปัญหาการคอร์รัปชันมาก

ที่สุด ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าประเทศที่ดีกว่าไทย คือ อินเดีย เวียดนาม หรือแม้แต่ฟิลิปปินส์ มีแย่กว่าไทยก็เพียง อินโดนีเซียประเทศเดียวเท่านั้น

การจัดอันดับของ PERC ข้างต้นนี้แตกต่างไปจาก ที่คณะกรรมการปราบปรามการคอร์รัปชันนานาชาติ (International Anti-Corruption-IACC) ซึ่งเป็นองค์กรที่ จัดทำดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perceptions Index) ผลที่ออกมาสำหรับประเทศไทย ถือว่ายังเป็นห่วง กล่าวคือผลการจัดอันดับคอร์รัปชัน โลกประจำปี พ.ศ. 2551 ชี้คอร์รัปชันของประเทศไทย ในสายตาต่างชาติแยกลง โดยพบว่าประเทศไทยได้ 3.5 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน อยู่อันดับที่ 80 จาก ทั้งหมด 180 ประเทศทั่วโลก และอยู่อันดับที่ 13 จาก 32 ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตารางต่อไปนี้สรุปดัชนี ชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันของประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2538-2551 (ค่าคะแนน CPI ต่ำ แสดงว่าภาพลักษณ์ คอร์รัปชันสูง)

ปี พ.ศ.	คะแนน CPI	อันดับ	จำนวนประเทศ
2538	2.79	34	41
2539	3.33	37	54
2540	3.06	39	52
2541	3.00	61	85
2542	3.20	68	98
2543	3.20	60	90
2544	3.20	61	91
2545	3.20	64	102
2546	3.30	70	133
2547	3.60	66	146
2548	3.80	59	159
2549	3.60	63	163
2550	3.30	84	179
2551	3.50	80	180

ที่มา <http://www.transparency.org/>

ที่ค่อนข้างมีบุคคลภายนอกมองมายังประเทศไทย แล้ว คนไทยด้วยกันเองคิดเห็นเป็นอย่างไรบ้าง

ต้องขอจารึกไว้ในประวัติศาสตร์สำหรับปี 2552 ที่ สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เปิดผลวิจัยเรื่อง “ชีวิตที่พอเพียงกับความอยู่เย็นเป็นสุขของ ประชาชนและประเด็นสำคัญอื่นๆ ของประเทศไทย” พบว่าในการสำรวจความเห็นกรณีการทุจริตคอร์รัปชัน จากตัวอย่างประชาชนใน 17 จังหวัดของประเทศไทย จำนวน 1,228 คน มีประชาชนถึงร้อยละ 84.5 มองว่าการ ทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปัญหาสำคัญในการทำธุรกิจ และส่วนใหญ่ร้อยละ 51.2 ยังยอมรับได้ที่รัฐบาลทุจริต คอร์รัปชัน โดยคิดว่าทุกรัฐบาลมีการทุจริตคอร์รัปชัน ถ้าทุจริตแล้วทำให้ประเทศแข็งแรง ประชาชนก็ยินดีอยู่ดีก็ เป็นเรื่องที่ยอมรับได้

ในที่นี้ขอเสนอประเด็นการตั้งคำถามในแบบ สอบถามว่าเมื่อถามเพียงไร ทั้งไม่อภิปรายเรื่องค่านิยม ของคนไทยว่าวันนี้ว่าตกต่ำมากเช่นนั้นจริงหรือ (ยังดีที่ ไม่ได้สำรวจรอบทุกจังหวัดทั่วประเทศ) แต่อยากชวนให้ ตั้งประเด็นคำถามว่าใครเป็นตัวละครที่เกี่ยวข้องในเรื่อง เหล่านี้บ้าง หนีไม่พ้นคือนักการเมืองและนักธุรกิจ แล้ว เราดำเนินการกับฝ่ายไหนก่อนดี หรือดำเนินการไป พร้อมกันและจะจัดการกับปัญหานี้อย่างไร เราสามารถนำ กฎหมายมาเป็นเครื่องมือได้หรือไม่ เมื่อเราอยู่ร่วมกัน เป็นสังคม แต่ละสังคมจำเป็นต้องมีปทัสสถานทางสังคม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม **กฎหมายจึง มักใช้จารีตประเพณีเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมาย** เวลาเรา พบปะนักการเมืองหรือนักธุรกิจที่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การทุจริตคอร์รัปชัน คุณทำตัววางตัวอย่างไร เรายังคง ยกมือไหว้เข้าไปร่วมเสวนา หรือให้การนิยามยกย่องพินอบ พินเทาหรือเปล่า ถ้าหากเป็นเช่นนั้นการเยยวยาโดยใช้ มาตรการทางสังคมเพื่อเป็นแรงกดดันช่วยในการกำกับ ดูแลย่อมเป็นไปได้ยาก

การสร้างแรงกดดันทางสังคมวิธีหนึ่งที่น่าสนใจคือ การลงพรหมทัณฑ์ วิธีนี้นำมาใช้เพื่อจัดการกับคนดื้อด้าน คนว่ายาก คนที่ไม่สำนึกในความผิด ให้กลับตัวกลับใจ เป็นวิธีการที่ใช้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยไม่ได้มุ่งประท้วง หรือลงโทษ แต่มุ่งที่จะให้คนดื้อด้านคนที่สร้างปัญหาให้

สังคมได้กลับตัวกลับใจ ซึ่งประโยชน์ก็ตกอยู่กับคนๆ นั้นเอง วิธีการลงพรหมทัณฑ์คือไม่ให้โอวาท ไม่ฟังเจรจา ด้วย ไม่ฟังว่ากล่าวตักเตือน ไม่คบค้าสมาคม ไม่ขายหรือไม่ให้บริการ ไม่ข้องแวะยุ่งเกี่ยวข้องกับประการใด เป็นการกระทำด้วยความรัก การทำด้วยเมตตาจิต ทำด้วยความรักไม่ใช่ด้วยความเกลียด เป็นการกระทำที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกสาขาอาชีพสามารถร่วมดำเนินการอย่างพร้อมเพรียงกัน

สำหรับการลงพรหมทัณฑ์โดยผู้ประกอบวิชาชีพแขนงสื่อสารมวลชนมีข้อควรพิจารณาเพิ่มเติม สิ่งสำคัญสุดคือ สื่อสารมวลชนไทยในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเอง และทำการตรวจสอบอย่างเคร่งครัดว่าได้ดำเนินการตามแนวทางวิชาชีพที่เหมาะสมถูกต้องหรือไม่ในสองประเด็นต่อไปนี้คือ (ก) การไม่ตกเป็นเหยื่อในการนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวสารบางอย่างที่ผู้ส่งข่าวสาร (อันได้แก่ นักการเมืองและนักธุรกิจที่ฉ้อฉล) ต้องการบิดเบือนประเด็นหรือมีเจตนาทุจริตแอบแฝง ผู้ทำหน้าที่สื่อสารมวลชนต้องมีปัญญา เพราะการนำเสนอข่าวสารดังกล่าว รวมถึงความถี่ในการเสนอที่มากเกินไปโดยไม่มีการคัดกรองก่อนนำเสนอหรือเผยแพร่สู่สาธารณชนทำให้สื่อมวลชนเองตกเป็นเหยื่อรวมมุกกลับ กลายเป็นเหยื่อของผู้ที่ต้องการยัดเยียดขึ้นที่ข่าวเสียเอง (ข) การไม่มีประโยชน์ทับซ้อนใดๆ ในทุกกรณี โดยต้องกล้ากระพือข่าวหรือนำเสนอประเด็นที่เจาะลึกที่เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันอย่างตรงไปตรงมา อย่างรอบด้านครบถ้วน อย่างปราศจากอคติเพื่อให้สังคมทุกระดับได้รับทราบปัญหาในวงกว้าง ก่อให้เกิดการผนึ่กกำลังประชาชนทุกหมู่เหล่าเพื่อร่วมประณามการกระทำผิดการทุจริต สังคมไทยจะได้ก้าวไปยังทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไปในอนาคต

ที่พึ่งสุดท้าย กฎแห่งกรรม

ปรากฏการณ์ประการหนึ่งในสังคมไทยในปัจจุบันที่เรากำลังมอง ได้แก่ เรื่องการสแกนกรรม ตัดกรรม แก้วแก้ว แอ็กเซอรีกรรม ที่เพิ่มขึ้นดาษดื่นตามสื่อหลาย

รูปแบบจนออกมาเป็นแนว “กรรมพาณิชย์” มากขึ้นทุกที่ รวมตลอดไปถึงกรณีคุณสนธิ ลิ้มทองกุล ที่รอดตายจากการถูกลอบสังหารโดยกระสุนปืนอาวุธสงครามหลายร้อยนัด เป็นปาฏิหาริย์ที่เรียกได้ว่า “พระคุ้มครอง” เป็นแน่ และเป็นปาฏิหาริย์ที่ทำให้ผู้สนใจข่าวสารทั่วโลกต้องตกตะลึงงัน แต่นั่นย่อมเป็นเรื่องไม่ปกติที่อาจเกิดขึ้นอย่างปกติในบ้านเมืองของเรา เพราะแผ่นดินนี้ศักดิ์สิทธิ์ พระสยามเทวาริราชมีจริง สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยกับความเชื่อกฎแห่งกรรมแบบแน่วแน่มานาน ประเด็นคือความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมเหล่านี้เป็นผลดีต่อการกำกับดูแลหรือไม่

การให้ผลของกรรม ถือเป็นเรื่องซับซ้อนยากเกินกว่าที่คนธรรมดาจะเข้าใจได้อย่างทะลุปรุโปร่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า เรื่องนี้เข้าใจยากสี่เรื่องซึ่งคนธรรมดาไม่ควรนำมาคิดให้ปวดสมอง คือ 1. เรื่องพุทธวิสัย ...ความสามารถพิเศษหรืออัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้า 2. เรื่องฌานวิสัย ...ความสามารถพิเศษหรืออัจฉริยภาพของคนที่ฝึกจิตมาเป็นอย่างดี 3. เรื่องกรรมวิบาก ...การให้ผลของกฎแห่งกรรม และ 4. เรื่องโลกจินตา ...การคิดปัญหาอภิปราย เช่น โลกเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ใครเป็นผู้สร้างโลก ทั้งสี่เรื่องนี้พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็น “อจินไตย” คือ เป็นเรื่องที่ไม่ควรนำมาคิด (แต่ไม่ได้ห้ามคิด) เพราะอาจจะทำให้เสียเวลาเปล่า ขวนใจฟุ้งซ่าน ไม่นำไปสู่การแก้ปัญหาของชีวิต และเป็นเรื่องที่เหนือสามัญวิสัย พิสูจน์ได้ยาก ใครมัวคิดค้นหรือหาทางพิสูจน์ ยังไม่ได้รับความจริงก็อาจจะตายเสียก่อน หรือเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ กล่าวโดยย่อถึงคิดอย่างไรก็ไม่มีความได้คำตอบที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะเรื่องทั้งสี่ตามที่พระองค์ตรัสนี้อยู่เหนือวิสัยที่จะเข้าถึงได้ด้วยการคิดหรือการใช้ตรรกะ คิดมากอาจเป็นบ้าเพราะคิด

อาจเป็นด้วยเพราะเหตุนี้ทำให้คนปัจจุบันต้องขออาศัยผู้อื่นเป็นตัวช่วยดูกรรมในอดีตให้ ทั้งที่ไม่แน่ว่าจะเชื่อถือได้จริงจางเพียงไร และตนเองก็ไม่ได้ใส่ใจในการทำกรรมปัจจุบันให้ดีแต่ประการใด แสดงว่าไม่เข้าใจกฎแห่งกรรมอย่างถ่องแท้ การไม่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม

รวมทั้งความเข้าใจผิดในกฎแห่งกรรม (เช่น เชื่อเรื่องการตัดกรรม) นี่ส่งผลกระทบต่อการกำกับดูแลอย่างมาก ในพระไตรปิฎก มีพระพุทธรูปยืนยันเรื่องคนที่พยายามหนีกรรม แต่สุดท้ายก็ไม่อาจหนีพ้น จำต้องยอมจำนนต่ออำนาจของกฎแห่งกรรมอยู่หลายแห่ง แห่งหนึ่งมีความว่า “ไม่ว่าบนท้องฟ้า ไม่ว่าท่ามกลางมหาสมุทร ไม่ว่าในหุบเขา ไม่มีที่สักแห่งเดียวที่คนทำกรรมชั่วหลบหลีกอยู่จะหนีพ้นกฎแห่งกรรม” ดังนั้นหากผู้คนในปัจจุบันมีความเชื่อความศรัทธาว่ากฎแห่งกรรมทำงานจริง และทำงานอย่างเที่ยงแท้ยุติธรรม เพียงแต่การให้ผลของกรรมเป็นเรื่องซับซ้อนเกินกว่าปุถุชนจะเข้าใจทั้งหมดย่อมทำให้การกำกับดูแลและปัญหาการการคอร์รัปชันมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ทุกท่านทราบดีว่ากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยเรายังมีจุดอ่อนอีกมาก คำถามที่ค้างคาใจคือในเรื่องการกำกับดูแลเราจะพึงพึงกฎหมายเพียงอย่างเดียวคง

ไม่ใช่วิธีที่เป็นแน่แท้ เนื่องจากสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นในหลายมิติ แต่ทว่าจิตใจของผู้คนยังคงเต็มไปด้วยความโลภโกรธหลงเหมือนเดิม ผู้ฝ่าฝืนผู้กระทำความผิด ย่อมหาทางหลีกเลี่ยงหลักเกณฑ์ในการกำกับดูแลเป็นประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องเป็นปกติวิสัย. ลอดมาทุกยุคทุกสมัย เมื่อกฎหมายช่วยอะไรได้ไม่มากพอปรับจารีตประเพณีทัศนคติค่านิยมของผู้คนในสังคมเองเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด บรรทัดฐานของวัฒนธรรมการไม่ยอมรับบทลงโทษรวมตลอดไปถึงการพยายามหาทางนิรโทษกรรมสิ่งที่ตนเองกระทำไป เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกำกับดูแล ทางออกประการเดียวคือการสร้างสังคมใหม่ที่เรียกร้องเรื่องของจริยธรรม คุณธรรม การกำกับดูแลที่ดีอย่างเข้มแข็งให้กลับคืนมาให้ได้ ไม่เช่นนั้นเราทุกคนต้องพึ่งอาศัยกฎแห่งกรรมเป็นเพียงมือกลไกการกำกับดูแลที่ทรงประสิทธิภาพและเที่ยงตรงที่สุดอย่างไม่มีข้อสงสัยแต่ประการใด